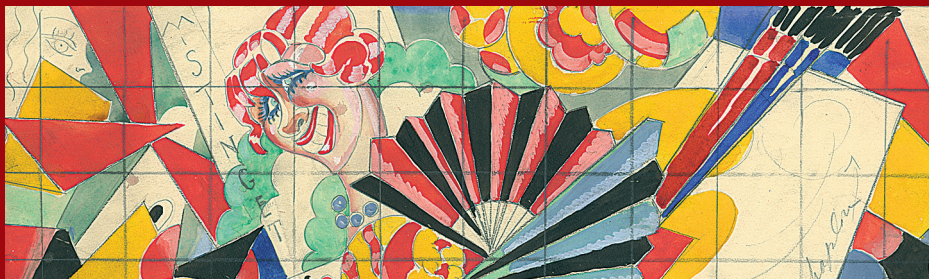

ОКСАНА ПЕЛЕНЬКА

УКРАЇНСЬКИЙ ПОРТРЕТ НА ТЛІ ПРАГИ

**УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ
В МІЖВОЄННІЙ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ**

Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці
Національна бібліотека Чеської Республіки - Слов'янська бібліотека

Оксана Пеленська

УКРАЇНСЬКИЙ ПОРТРЕТ НА ТЛІ ПРАГИ
УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ
В МІЖВОЄННІЙ ЧЕХО-СЛОВАЧИНІ

Нью Йорк - Прага
2005

Рецензенти:

доктор мистецвознавства, проф. Мирослава Мудрак (США)

доктор історичних наук, доцент Богдан Зілінський (Чеська Республіка)

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Pelens'ka, Oksana

Ukrajins'kyj portret na tli Prahy : ukrajins'ke mystec'ke seredovyšče v mižvojennej Čecho-Slovaččyni / Oksana

Pelens'ka. -- 1. vyd. -- Praha: Národní knihovna ČR -

Slovanská knihovna, 2005. -- 224 s. -- (Publikace Slovanské knihovny ; 51)

ISBN 80-7050-469-2

72/76.071.1 * (=161.2) * 314.15-026.44 * 72/76(477)

* 72/76:069.5 * (477) * (437.311)

- výtvarní umělci -- Ukrajina -- 20. stol.
- Ukrajinci -- emigrace a imigrace -- 20. stol.
- Ukrajinci -- Česko -- 20. stol.
- ukrajinské výtvarné umění -- Česko -- 20. stol.
- umělecké sbírky -- Česko
- Praha (Česko)
- monografie

72/76 - Výtvarné umění

Ця книга виходить завдяки фінансовій допомозі

Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці з фонду Наталії Данильченко

СЛОВ'ЯНСЬКА БІБЛІОТЕКА І ПОЛІТИЧНА ЕМІГРАЦІЯ З КОЛИШНЬОГО СРСР

Слов'янська бібліотека відразу від свого заснування в 1924 р. систематично доповнює, опрацьовує, зберігає й відкриває перед широкою громадськістю літератури слов'янських країн та фахову славистичну літературу. За час свого існування бібліотека збирала 750 тисяч книг та багато інших матеріалів. Мабуть, найціннішою частиною книжкового фонду є збірки книг, часописів, газет, а також архівних матеріалів і мистецьких творів, які пов'язані з діяльністю еміграції з Росії, України, Білорусі та інших, нині вже пострадянських регіонів у міжвоєнний період. Однак від 1939 р. у зв'язку з ідеологічним кліматом у тодішній Чехословаччині емігрантська проблематика належала до заборонених тем.

Від кінця 1989 р., після падіння режиму в центральному і східноєвропейському регіонах, модерне опрацювання й відкриття унікальних збірок, пов'язаних з діяльністю еміграції, належить до наших головних і довготривалих цілей. Слов'янська бібліотека організувала сама чи у співавторстві з іншими установами низку великих фахових акцій. Можу згадати, наприклад, винятково успішну міжнародну конференцію "Російська, українська та білоруська еміграція між двома світовими війнами в Чехословаччині", що відбулась у 1995 р., чи конференцію, присвячену 75-літтю заснування Українського Вільного Університету, що мала місце роком пізніше. В 2002 р. бібліотека взяла участь у проведенні міжнародної конференції, присвяченої особі й творчості Дмитра Чижевського.

Так само і видавнича робота бібліотеки останніх років була націлена на презентацію емігрантських фондів. Найважливішим починком у цій ділянці стало видання бібліографічної публікації в трьох частинах "Праці російської, української та білоруської еміграції, видані в Чехословаччині в 1918-1945 рр." Старанням її авторів - Зденьки Рахункової, Міхаєли Ржегакової та Іржі Вацека вже вийшов перший том із задуманої кількатомною серії праць. Згодом побачила світ прайзкка "Адресна книжка російських, українських та білоруських емігрантських

організацій”, опрацьована Анастасією Копржівою в 1995 р. (1999 р. - друге, доповнене видання). Доступність фондів бібліотеки сьогодні значно спрощує той факт, що генеральний каталог Слов’янської бібліотеки так само, як і унікальний каталог бібліотеки Російського історичного інституту можна знайти на Інтернеті. Поліпшенню доступності каталогу сприяло також проведення програми мікрофільмування найбільш унікальної частини фондів емігрантської періодики. Водночас бібліотека намагається упорядковувати свої архівні збірки, які складаються з архівних матеріалів емігрантських інституцій і персональних архівів, щоб зробити їх доступними для громадськості.

В межах цієї діяльності справжньою сенсацією стало несподіване виявлення великої збірки творів образотворчого мистецтва українських емігрантських митців з міжвоєнної Чехословаччини. Досі не помічені, ці твори більше, ніж півстоліття зберігались в підвалах Національної бібліотеки Чеської Республіки в Празі. При ближчому ознайомленні із збіркою з’ясувалось, що йдеться про унікальну знахідку, яку потрібно було швидко опрацювати і знайти для неї відповідні умови зберігання. Цією відповідальною роботою з великою охотою зайнялась Оксана Пеленська - фахівець в ділянці українського еміграційного мистецтва. Завдяки її зацікавленості вся колекція – понад 1000 творів 68 митців – емігрантів була відносно швидко описана, науково опрацьована і розміщена в спеціальних папках. У процесі вивчення збірки Оксана Пеленська намагалась також розшукати і доповнити біографічні дані окремих авторів. Ці свої відкриття вона успішно використала під час підготовки конференції “Українське мистецтво в міжвоєнній Чехословаччині”, присвяченої 80-літтю заснування Української Студії пластичного мистецтва в Празі, що її наприкінці 2003 р. провела Національна бібліотека Чеської Республіки.

Книжка Оксани Пеленської, яку ми видаємо, є поєднанням як дослідницької роботи авторки, присвяченої пізнанню українського мистецького життя в міжвоєнній Чехословаччині, так і праці над каталогом української мистецької збірки, що тепер зберігається у фондах Слов’янської бібліотеки. Завдяки цьому почину публікація відкриває перед широкою громадськістю одну з форм багатогранної діяльності емігрантського середовища в міжвоєнній Чехословаччині. Таким чином книжка допомагає поширенню еміграційної тематики і відкриває нові можливості її дослідження. Водночас у фаховому середовищі праця підіймає авторитет Слов’янської бібліотеки як одного з головних європейських центрів у ділянці збору інформації й дослідження життя політичної еміграції з теренів колишнього Радянського Союзу.

др. Лукаш Бабка
директор Слов’янської бібліотеки

МІСТ ІЗ МИНУЛОГО У МАЙБУТНЄ

Національна культура є не тільки продуктом обдарованих мистців, письменників, учених. Шекспір завдячує свою славу не тільки своєму ґенієві, але також цілій армії режисерів, акторів, перекладачів, критиків, видавців, вчителів і читачів, що ось уже п'яте століття передають з покоління в покоління його велику спадщину.

Українська культура мала і має чимало ґеніяльних і високообдарованих людей. Але трагічна історія не сприяла передачі культурних надбань із покоління в покоління. Історичну пам'ять українського народу вороги навмисне замулювали і нищили, виховуючи покоління безбатченків, що не вміли і не хотіли передавати в майбутнє надбання минулого.

В часі між двома світовими війнами Прага була важливим центром української науки, літератури і мистецтва. Тут діяв заснований ще 1921 року Український Вільний Університет, тут працював Музей Визвольної Боротьби України, тут серед інших спеціалізованих українських шкіл давала фахову освіту Українська Студія Пластичного Мистецтва, тут працювали визначні українські поети, що їх згодом назвуть "празькою школою".

Історія Музею Визвольної Боротьби України особливо драматична і повчальна. Заснований 1925 року, щоб зберегти історичні матеріали з часів тільки-що програної визвольної війни, включно з архівними документами з таборів інтернованих українських воєннополонених, Музей швидко виріс на поважну інституцію з власним будинком і багатотисячною бібліотекою. І варто відмітити, що цей Музей не мав державних субсидій, а утримувався на кошти всієї української еміграції і мав меценатів із США та інших країн. В час війни, підчас бомбардування Праги 1945 року, бомба знищила недавновідкритий будинок Музею разом із великою частиною його експонатів. Але і закінчення війни не принесло полегші, а навпаки. Після комуністичного перевороту в Чехословаччині, в лютому 1948 року музей був офіційно закритий. Згодом деякі врятовані з музею матеріали були відправлені до СРСР, але більшість їх і досі не віднайдені й не досліджені. За свідченням Миколи Мушинки, в 1962 році частина експонатів, привезених ще 1958 року до Києва, а серед них збірка прапорів Української Народної

Республіки, були знищені, як такі що “не мали історичного і наукового значення”. Більшість книг унікальної бібліотеки Музею - десятки тисяч томів - також зникли безслідно.

Здавалось би: назавжди і безповоротно. Але настав крах комуністичної системи і в Європі повіяло вітром свободи. В новій атмосфері відродився інстинкт збереження культурної спадщини минулого. І ось подія: 1998 року працівники Слов'янської Бібліотеки в Празі, опрацюючи т. зв. “засекречені фонди”, виявили понад тисячу експонатів - творів українського графічного мистецтва, що були колись власністю Музею Визвольної Боротьби України.

Саме ця драматична знахідка є головною темою дослідження Оксани Пеленської. Сам алфавітний реєстр мистців, що подає і біо-бібліографічні дані про кожного, і точний опис знайдених творів має непроминальну вартість, а ще ж є і ґрунтовне дослідження історії українського мистецького середовища в міжвоєнній Чехословаччині, і огляд творів українського мистецтва у збірках чеських і словацьких музеїв та архівів, і мистецтвознавчий коментар до нових знахідок.

Праця Оксани Пеленської будує міст із минулого у майбутнє. Вона допомагає рятувати рештки втраченої культурної спадщини і є прикладом гідним наслідування і на батьківщині і за її межами.

Марта Тарнавська
Голова Видавничої Комісії
Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці

ЗМІСТ

Вступ

1. Вступне слово директора Слов'янської бібліотеки
в Празі др. Лукаша Бабки 3
2. Вступне слово Голови Видавничої Комісії НТШ
в Америці др. Марти Тарнавської 5

I. Українське мистецьке середовище на чеських землях у період між двома світовими війнами

1. Українська творча еміграція в процесі
становлення празької художньої школи 11
2. Українська Студія пластичного мистецтва в Празі 24
3. Музей Визвольної Боротьби України в Празі.
Втрати і знахідки 37
4. Культурно-мистецьке життя в таборах
інтернованих українських вояків
(Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефов) 70

II. Українське мистецтво у збірках чеських і словацьких музеїв та архівів

1. Твори українських митців у збірках
чеських і словацьких музеїв 85

2. Образотворча україніка у збірці
Національного Архіву Чеської Республіки в Празі
та в Державному Регіональному Архіві м. Німбурк **93**
3. Українські монументи на чеських теренах **104**

III. Нові відкриття

1. Твори українського образотворчого мистецтва
та архів МВБУ у збірці Слов'янської бібліотеки
(Національна бібліотека Чеської Республіки в Празі) **113**
2. Каталог творів **119**

IV. Додатки

1. Бібліографія **191**
2. Українські пам'ятники і пам'ятні знаки
в Чеській Республіці **197**
3. Адреси художників, поетів, громадських діячів,
українських навчальних, культурних і громадських установ,
редакцій та видавництв у міжвоєнній Чехо-Словаччині **200**
4. Прийняті скорочення **204**
5. Іменний покажчик **206**
- Резюме (англійською та чеською мовами) **216**

Publikace Slovanské knihovny – 51

Řídí Lukáš Babka

Оксана Пеленська

Український портрет на тлі Праги

Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині

Oksana Pelenska

Ukrajinský portrét na pozadí Prahy

Ukrajinské výtvarné umění v meziválečném Československu

Recenzenti:

prof. Miroslava Mudrak

doc. PhDr. Bohdan Zilynskyj

Redakce: Dagmar Petišková

Grafická úprava: Ondřej Huleš

Tisk: Integraf Náchod

Reprodukce na obálce: Natalija Gerken-Rusova – Kompozice s vějířem

Vydala Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna
za finanční podpory Ševčenkovy vědecké společnosti v USA

1. vydání

Praha 2005

Distribuce:

Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna

Klementinum 190

110 00 Praha 1

Email: jjindriska.hybsova@nkp.cz

Oddělení odbytu NK ČR

Email: Mirosovsky.lvo@cdh.nkp.cz

ISBN: 80-7050-469-2